

MACIEJ IRENEUSZ ANDRZEJEWSKI

UNIwersytet Jagielloński
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Postępowania Karnego
E-MAIL: MACIEJ.ANDRZEJEWSKI@UJ.EDU.PL

Samodzielność jurysdykcyjna w procedurach sądowych

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł traktuje o samodzielności jurysdykcyjnej sądu w prawie państwowym. W tekście zaprezentowano definicje i rozwój historyczny samodzielności jurysdykcyjnej. Ukazany został również zakres samodzielności jurysdykcyjnej sądu państwowego w trzech procedurach: karnej, cywilnej i sądownoadministracyjnej, ze wskazaniem na istotne różnice w podejściu do samodzielności jurysdykcyjnej w każdej z nich.

SŁOWA KLUCZOWE

samodzielność jurysdykcyjna, procedura karna, procedura cywilna, procedura sądownoadministracyjna

Wstęp

Ustawodawstwo polskie określa jurysdykcję zarówno sądów karnych, jak i cywilnych, wskazując na odrębności obu procedur w zakresie przedmiotu procesu, jego form oraz celu, dlatego też niejednokrotnie pomiędzy sprawami cywilnymi i karnymi zachodzi związek prawa i faktów¹. Podobnego związku można również

¹ A. Zieliński, *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2012, s. 17. Przepisy procedur sądowych zawierają normy, które dotyczą relewantnych faktów z punktu widzenia prawa materialnego, ponieważ sąd przed zastosowaniem przepisu prawa materialnego odnoszącego się do danego stosunku prawnego zobowiązany jest do ustalenia stanu faktycznego. Por. K. Piasecki, *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Warszawa 1970, s. 32.

doszukiwać się w postępowaniu sądownoadministracyjnym, którego przepisy proceduralne w dużej mierze wzorowane są na przepisach k.p.c., przy jednoczesnym poszanowaniu odmienności tej procedury w zakresie przedmiotu procesu, jego form i celu realizacji prawa materialnego.

Zwrócona zostanie uwaga na oddziaływanie wyroków sądów karnych na procedurę cywilną i sądownoadministracyjną oraz sprzężenie zwrotne wyroków sądów cywilnych i administracyjnych na wyroki sądu karnego. Nie można bowiem zapomnieć, iż swobodna jurysdykcja sądu, a zatem zakres możliwości ustaleń prowadzonych przez sąd w każdej z procedur, ma niebagatelny wpływ na końcowe rozstrzygnięcie sprawy.

Badając problematykę jurysdykcji sądu w trzech procedurach: karnej, cywilnej i sądownoadministracyjnej, należy odpowiedzieć na pytanie, czym jest samodzielność jurysdykcyjna sądu oraz jak jest ona definiowana w każdej z procedur. Dokonana zostanie również analiza zakresu przedmiotowego samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, cywilnego i administracyjnego. Należy się zastanowić, czy w każdej z procedur zakres ten będzie jednakowy. Jeśli nie, refleksji będą poddane przyczyny dyferencji.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu w postępowaniu karnym

Zasady prawa w procesie karnym odgrywają doniosłą rolę, ponieważ nie tylko oddziałują na kształt poszczególnych instytucji procesowych, konstytuują zakres gwarancji uczestników postępowania czy wpływają na proces dochodzenia do finalnych ustaleń, ale przede wszystkim określają model procesu, a więc zespół podstawowych cech danego układu, pozwalających na odróżnienie go od innych. Determinanty modelu mają dwojaki charakter: zewnętrzny – pozamodelowy, który bardzo silnie oddziałuje na jego kształt, oraz wewnętrzny, wpływający niejednokrotnie na ów model poprzez formułowanie postulatów *de lege ferenda*².

O fenomenie zasad procesu karnego świadczą również wypowiedzi czołowych przedstawicieli polskiego procesu karnego. Przykładowo Marian Cieślak zwracał uwagę, iż zasady procesowe są szczególnie ważne ze względu na potrzebę ochrony praw i wolności jednostki. Mają one również nieoceniony wpływ na rozwój dyscypliny naukowej oraz dydaktyki, a także pomagają w wypełnianiu luk w prawie³.

² Rozważania przedstawione przez S. Waltoś, dotyczące modelu postępowania przygotowawczego i jego determinant, prowadzą również do dyskusji o modelu całego procesu karnego. Szerzej na temat modelu i jego determinant zob. S. Waltoś, *Model postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Warszawa 1968, s. 9; idem, *Kilka słów o polskim modelu postępowania przygotowawczego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 286.

³ Na temat doniosłej roli zasad w procesie karnym wypowiadali się między innymi: L. Schaff, A. Marek, S. Kalinowski, S. Waltoś, A. Murzynowski, W. Daszkiewicz, Z. Świda

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego znana była już w k.p.k. z 1928 roku⁴. Pod rządami tego kodeksu zasada samodzielności jurysdykcyjnej była rozumiana jako swoboda w doborze materiału procesowego, jego oceny, a także wykładni ustaw. W komentarzu do tego artykułu Leon Peiper zwracał uwagę, iż uzależnienie orzeczenia sądu karnego od uprzedniego orzeczenia sądu cywilnego w byłym zaborze rosyjskim prowadziło do przewlekłości postępowania, a jego wynik uzależniony byłby od oświadczeń stron procesowych⁵. W literaturze przedwojennej wskazywano na związki zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego z zasadą swobodnej oceny dowodów oraz prawdy materialnej, a jej procesową konsekwencją było uznawanie orzeczeń sądu cywilnego oraz decyzji administracyjnej za dowód w sprawie, który podlega takiej samej ocenie jak inne dowody⁶.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu przejawiała się w rozstrzyganiu zagadnień nie tylko prawnych, ale i faktycznych, ponieważ w literaturze panował słuszny pogląd, iż samodzielne rozstrzyganie zagadnień prawnych, bez możliwości samodzielnych ustaleń zagadnień faktycznych, jest niecelowe⁷. Bardzo szerokie rozumienie zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego doprowadziło do tego, iż sąd, uznając niektóre dowody za sprzeczne z prawdą materialną, nie brał ich pod uwagę przy orzekaniu. Takie ukształtowanie omawianej zasady spowodowało, że sąd karny samodzielnie rozstrzygał kwestie prawne z innych gałęzi prawa, a ponadto nie był związany opiniami przedstawionymi mu przez inny organ⁸.

Zasada wyrażona w art. 7 k.p.k. z 1928 roku nie była absolutna i doznawała ograniczeń w postaci między innymi związania sądu karnego orzeczeniem sądu

i P. Wiliński. Zob. P. Wiliński, *Doniosłość zasad w procesie karnym*, [w:] *System prawa karnego procesowego. Zasady procesu karnego*, t. 3, cz. 1, red. Wiliński, red. naczelny P. Hofmański, Warszawa 2014, s. 81–97.

⁴ Art. 7 Rozporządzenia Prezydenta RP z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (DzU nr 33, poz. 313) stanowił: „Sąd karny rozstrzyga samodzielnie wszelkie zagadnienia prawne, wynikające w toku postępowania i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub urzędu”.

⁵ L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks z dodatkowymi ustawami, rozporządzeniami i umowami międzynarodowymi w przedmiocie wydania przestępców przy szczególnym uwzględnieniu przepisów kodeksu karnego i ustawy karnej skarbowej*, Kraków 1933, s. 21–22. L. Peiper słusznie wskazywał, iż takie ukształtowanie procesu karnego mogłoby doprowadzić do przyjęcia za podstawę odpowiedzialności karnej jednostki prawdy formalnej, a nie materialnej. Pamiętać bowiem należy, iż zasada prawdy materialnej uznawana jest nie tylko za naczelną zasadę procesu karnego, ale za zasadę kluczową, której wszystkie inne zasady są podporządkowane.

⁶ M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu*, [w:] *System prawa karnego procesowego. Zasady procesu karnego*, t. 3, cz. 2, red. P. Wiliński, red. naczelny P. Hofmański, Warszawa 2014, s. 1285.

⁷ S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 1966, s. 45.

⁸ O. M. Piaskowska, *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym*, Warszawa 2014, s. 108.

wyższego rzędu w sprawie o właściwość na skutek powstałego między tymi sądami sporu kompetencyjnego czy związania uchwałą Sądu Najwyższego wydaną w sprawie lub uzasadnieniem wyroku sądu rewizyjnego (obecnego sądu odwoławczego), przekazującego sprawę sądowi niższego rzędu do ponownego rozpoznania. Należy zwrócić uwagę, że w doktrynie i orzecznictwie panował pogląd, iż prawotwórcze orzeczenia sądu cywilnego wiążą sąd karny.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego nie została *expressis verbis* wyrażona w k.p.k. z 1969 roku. Artykuł 4 § 2 k.p.k. stanowił, iż: „Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo albo stosunek prawny są jednak wiążące”. Brak wyraźnej normy prawnej spowodował rozbieżne interpretacje powyższego przepisu. Część autorów uważała, iż zasadę samodzielności jurysdykcyjnej należy interpretować *a contrario* z art. 4 § 2 k.p.k., zaś inni twierdzili, że jej zakres jest identyczny z uregulowaniem zawartym w poprzednim kodeksie z 1928 roku. Stanowisko najbardziej skrajne głosiło, iż z art. 4 § 2 k.p.k. wynika li tylko ograniczenie zasady swobodnej oceny dowodów, a uregulowanie kodeksowe nie pozostaje w związku z omawianą zasadą⁹. Odminną perspektywę interpretacyjną zaproponował Piotr Hofmański, wykazując, iż rzeczona zasada nie wynika tylko z interpretacji art. 4 § 2 k.p.k. *a contrario*, ale jest konsekwencją wszystkich przepisów, które stanowią od niej odstępstwa¹⁰.

Ustawodawca, kształtując przepis kodeksu postępowania karnego i kodeksu postępowania cywilnego, zdecydował o koncesjach postępowania cywilnego na rzecz postępowania karnego. Przejawem ustępstw była między innymi możliwość zawieszenia postępowania cywilnego do czasu ustalenia w postępowaniu karnym czynu mogącego mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy cywilnej. Natomiast odwrotna sytuacja nie była możliwa. Dyspozycja art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 roku prowadziła do konkluzji, iż sąd karny był autonomiczny w rozstrzyganiu określonych kwestii prawnych, nie był zatem związany ustaleniami poczynionymi przez sąd cywilny albo władzę administracyjną. Pamiętać należy, iż pomimo związania sądu karnego prawomocnymi orzeczeniami kształtującymi prawo lub stosunek prawny sąd ten mógł odmiennie ustalić fakty, które następnie były podstawą orzeczenia, gdyż zakaz wynikający z art. 4 § 2 k.p.k. statuował li tylko brak możliwości dowodzenia faktów, które świadczyłyby o nieważności orzeczenia kształtującego prawo lub stosunek prawny¹¹.

⁹ Omówienie stanowisk w ówczesnym piśmiennictwie zob. *ibidem*, s. 109–112.

¹⁰ P. Hofmański podkreśla zarazem, iż w stanie *de lege lata* powstała szczególna sytuacja, ponieważ związanie sądu karnego rozstrzygnięciami, ustaleniami czy dyrektywami stanowi wyjątek od reguły, która nie została *expressis verbis* wyrażona w przepisach k.p.k. z 1969 roku. Zob. P. Hofmański, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988, s. 84–85.

¹¹ E. Pieniążek, *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12, s. 101–102.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego na gruncie k.p.k. z 1969 roku rozpatrywana była głównie przez pryzmat zasad swobodnej oceny dowodów, prawdy materialnej, a także niezawisłości sędziowskiej¹². W literaturze zaprezentowany został pogląd, zgodnie z którym umieszczenie zasady swobodnej oceny dowodów (art. 4 § 1 k.p.k.) w jednym przepisie z zasadą samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego (art. 4 § 2 k.p.k.) oznaczało wolę ustawodawcy do ograniczenia tej pierwszej¹³.

Zakres wyjątków od omawianej zasady został ukształtowany bardzo podobnie jak w k.p.k. z 1928 roku. Sąd karny był związany konstytucyjnymi orzeczeniami sądu cywilnego oraz poglądami prawnymi wyrażonymi przez sąd wyższej instancji w danej sprawie. Z kolei ostateczne decyzje wydane w postępowaniu administracyjnym powinny być odrzucane w postępowaniu karnym tylko w przypadku, gdy zostały wydane bez podstawy prawnej¹⁴.

W odniesieniu zaś do ostatniej kodyfikacji z 1997 roku komentatorzy podkreślają, iż zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego jest jedną z najważniejszych zasad polskiego procesu karnego¹⁵. Kodeks postępowania karnego z 1997 roku w art. 8 § 1 statuuje zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, w myśl której „sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu”. Natomiast już § 2 niniejszego przepisu stanowi o wyjątkach i zgodnie z nim „prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące”.

A prima vista widać, iż obowiązujący k.p.k. traktuje rozłącznie zasadę swobodnej oceny dowodów i zasadę samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, dzięki czemu ustawodawca uniknął błędu legislacyjnego, który był popełniony w poprzedniej kodyfikacji. Porównując zaś obecne uregulowania normatywne ze stanem prawnym z 1928 roku, nie sposób nie dostrzec, iż obecny kodeks postępowania karnego poszerzył zakres przedmiotowy zasady samodzielności jurysdykcyjnej, ponieważ oprócz zagadnień prawnych zasadzie tej podlegają również ustalenia faktyczne. Natomiast pomiędzy uregulowaniem art. 4 § 2 k.p.k. z 1969 roku oraz art. 8 § 2 k.p.k. z 1997 roku brak dostrzegalnych różnic¹⁶. W piśmiennictwie zgodnie podkreśla się, iż zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego powiązana jest z zasadą swobodnej oceny dowodów w kwestii rozstrzygnięcia o zagadnieniach faktycznych oraz z zasadą niezawisłości sędziowskiej,

¹² M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i trybunałów europejskich*, Lublin 2012, s. 25.

¹³ Z. Świda-Łągiewska, *Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym*, Wrocław 1983, s. 237.

¹⁴ M. Mazur, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 1971, s. 24.

¹⁵ K. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 2013, s. 38.

¹⁶ E. Pieniążek, op. cit., s. 105.

gdyż dzięki tej ostatniej sąd karny ustalając kwestie faktyczne i prawne jest wolny od wszelkich nacisków i sugestii¹⁷.

Przypomnieć w tym miejscu należy, iż zasada autonomii sądów uznawana jest przez doktrynę prawa karnego procesowego za konstytucyjną podstawę zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, a ponadto jest ona jednym z elementów składających się na prawo do sądu, wyrażone w art. 45 Konstytucji RP. Jak podkreśla Małgorzata Wąsek-Wiaderek, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego (TK) w sprawie o sygn. K 18/04 uznano, iż art. 178, art. 173 i art. 8 ust. 1 Konstytucji RP są odpowiednim wzorcem do badania konstytucyjności związania sądu karnego traktatem, w którym przewidziana jest procedura prejudycjalna. Stanowi to dodatkowy dowód, iż zasada samodzielności sądu karnego jest silnie osadzona w konstytucyjnej zasadzie niezawisłości i niezależności sądów¹⁸. Prezentowany pogląd znajduje również uzasadnienie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (SN)¹⁹.

Przez kwestie faktyczne i prawne należy rozumieć każdy etap stosowania prawa, a więc ustalenie obowiązującej normy prawnej służącej rozstrzygnięciu danego stanu faktycznego, doprowadzenie poprzez zastosowanie odpowiedniej teorii dowodów do dokonania adekwatnych ustaleń faktycznych, subsumpcję oraz wywiedzenie z danego faktu wiążącej konsekwencji prawnej²⁰. Ustalając zagadnienia faktyczne, sąd karny zobligowany jest zatem do samodzielnych ocen na podstawie przeprowadzonych w procesie dowodów, co wynika z zasady bezpośredniości. Innymi słowy, ocena dokonana przez inny sąd lub organ co do zasady nie jest wiążąca dla sądu karnego, ponieważ art. 8 § 1 k.p.k. zakazuje sądowi „przejmowania” ustaleń poczynionych w innym postępowaniu²¹. Słusznie wskazuje Sąd Apelacyjny w Lublinie, iż mimo obowiązywania w k.p.k. zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego niepożądane są sytuacje, w których na podstawie tych samych zdarzeń faktycznych sąd dochodzi do diametralnie różnych ocen kwestii faktycznych i prawnych²².

¹⁷ *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2011, s. 104.

¹⁸ M. Wąsek-Wiaderek, *Samodzielność jurysdykcyjna sądu...*, op. cit., s. 28–29.

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 6 marca 2008 r., sygn. akt III KK 421/07. „Niezawisłość sędziowska polega na zakazie wywierania jakiegokolwiek wpływu na sędziego w zakresie rozpoznania konkretnej sprawy i treści orzeczenia, a więc na niezależności sędziego (ale zawsze w ramach obowiązującego prawa) w rozstrzygnięciu kwestii faktycznych i prawnych wyłaniających się w rozpoznawanej sprawie. Wiąże się z tym zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu wyrażona w art. 8 § 1 k.p.k. z 1997 r.”.

²⁰ M. Wąsek-Wiaderek, *Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu*, op. cit., s. 1287.

²¹ W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 2012, s. 29.

²² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 października 1998 r., sygn. akt II AKA 106/98.

Analizując aktualny zakres wyjątków od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, należy dojść do wniosku, że sąd ten jest związany rozstrzygnięciem prawomocnym, które pochodzi od sądu oraz kształtuje prawo lub stosunek prawny. Kryterium pochodzenia rozstrzygnięcia od sądu nie budzi wątpliwości i jest jednolicie interpretowane jako sąd powszechny, administracyjny, wojskowy czy SN²³. Natomiast pozostałe dwa kryteria nie są już tak klarowne, ponieważ zarówno pojęcie konstytucyjności, jak i deklaratoryjności oraz kwalifikacja prawna wyroku jako kształtującego prawo lub stosunek prawny wywołują w doktrynie spory²⁴. Wyjątki przewidziane w art. 8 § 2 k.p.k. nie stanowią *numerus clausus*, o czym dobitnie przypomina SN, formułując tezę, iż owe wyjątki mogą również wynikać z innych treści kodeksu, jak też innych aktów normatywnych o randze ustawy²⁵. Wyjątkami wprost przewidzianymi w ustawie karnoprocesowej są art. 441 § 3 k.p.k., który nadaje moc wiążącą uchwałom SN zapadłym w danej sprawie, oraz art. 442 § 3 k.p.k., stanowiący o związaniu sądu zapatrywaniami prawnymi, a także wskazania sądu odwoławczego co do dalszego postępowania sądu, któremu sprawę przekazano do ponownego rozpoznania.

Wśród ograniczeń zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego znajdują się również orzeczenia TK w przedmiocie odpowiedzi na pytanie o zgodność aktu normatywnego z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą, zgłoszone w trybie art. 191 ustawy zasadniczej lub przez sąd w trybie art. 193 Konstytucji RP, a także rozstrzygnięcia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w ramach tak zwanych pytań prejudycjalnych²⁶. Sąd karny związany jest również orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które jest podstawą prawną wznowienia postępowania, a także ustaleniami sądu obcego państwa w przedmiocie wykonania europejskiego nakazu aresztowania w zakresie istnienia podstaw do zainicjowania takiego postępowania²⁷. Jednakże gruntowna analiza poszczególnych odstępstw od zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego przekracza ramy niniejszego opracowania, dlatego zagadnienie to zostanie tylko zasygnalizowane.

Związanie sądu karnego prawomocnym rozstrzygnięciem sądu kształtującym prawo lub stosunek prawny oznacza tylko takie sytuacje, w których doszło do nawiązania, zmiany lub ustania uprawnienia określonego podmiotu prawa lub łączącego go stosunku prawnego. W doktrynie prawa rozstrzygnięcia te uznawane są za konstytucyjne, a więc skutki prawne łączą się z określonym zdarzeniem prawnym,

²³ O. M. Piaskowska, op. cit., s. 117.

²⁴ Z. Świda, *Glosa do wyroku SN z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1999, nr 7–8, s. 170.

²⁵ Postanowienie SN z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97.

²⁶ T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, Warszawa 2014, s. 86–87.

²⁷ S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny – zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 164–165.

wraz z którym powstają zmiany w stosunkach prawnych lub kształtowane są nowe stosunki prawne²⁸.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu w postępowaniu cywilnym

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego nie została *expressis verbis* wyrażona w przepisach k.p.c. Co więcej, nie jest ona również prezentowana w opracowaniach podręcznikowych dotyczących postępowania cywilnego²⁹. Powstaje zatem pytanie, czy w postępowaniu cywilnym można w ogóle mówić o zasadzie samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego. Udzielając na to pytanie odpowiedzi negatywnej, należy następnie wykazać, z jakiego powodu zasada ta nie jest obecna w tym postępowaniu. Natomiast jeżeli dojdzie się do wniosku, iż mimo braku literalnego przepisu statuującego tę zasadę można ją wyinterpretować z innych zasad procesowych, to należy zastanowić się nad jej zakresem.

Pojęcie zasad procesowych po raz pierwszy na gruncie postępowania cywilnego zostało sformułowane w 1801 roku. Postawiono tezę, iż zasady procesowe to najważniejsze reguły, które nie są *evpressis verbis* wyrażone w ustawie procesowej, ale wynikają z istoty procesu cywilnego i determinują jego model³⁰. Teza ta znajduje potwierdzenie choćby w procedurze karnej, gdzie w k.p.k. z 1969 roku zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego była zasadą nieskodyfikowaną i wyprowadzano ją z całokształtu przepisów kodeksowych. Na gruncie k.p.k. z 1997 roku powyższy pogląd też jest aktualny, ponieważ kodeks ten nie statuuje wyraźnie zasady bezpośredniości, a mimo to jest ona jedną z naczelnych zasad procedury karnej. Wywodzi się tę zasadę z kilku przepisów, mianowicie z art. 92 i art. 410 k.p.k.

Mając na uwadze okoliczność nieskodyfikowania niektórych zasad procesowych oraz ewaluację zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, analiza niniejszego zagadnienia zmusza do podjęcia próby rekonstrukcji zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego częściowo z przepisów k.p.c., a po części z wypowiedzi doktryny w tym przedmiocie.

W doktrynie wyrażono pogląd, iż skoro samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego ma powiązanie z zasadą autonomii sądów, to należy rozważania dotyczące

²⁸ D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, Warszawa 2013, s. 63–64.

²⁹ W żadnym z niżej wymienionych podręczników nie znajduje się odwołanie do zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego podczas prezentowania zasad procesu cywilnego. Zob. E. Marszałkowska-Krześ, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, s. 50–81; P. Cioch, J. Studzińska, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014, s. 49–61; A. Zieliński, op. cit., s. 21–32; T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013, s. 45–81; H. Dolecki, *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 2013, s. 44–63; J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014, s. 106–144.

³⁰ E. Marszałkowska-Krześ, op. cit., s. 51.

tej zasady aplikować również na grunt prawa cywilnego. Ze względu na art. 11 k.p.c. można uznać, iż w procedurze cywilnej obowiązuje zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego, aczkolwiek w ograniczonym zakresie³¹. Rozważając związki procedury cywilnej z procedurą administracyjną w kontekście charakteru prawnego decyzji administracyjnej, w piśmiennictwie zwraca się uwagę na fakt istnienia samodzielności władzy jurysdykcyjnej sądu cywilnego³². W doktrynie podkreśla się, iż w obowiązującym stanie prawnym k.p.c. brakuje przepisu, który wiązałby sąd cywilny decyzją administracyjną, ograniczając go w zakresie ustaleń faktycznych, jak i prawnych³³.

Próbując sformułować definicję samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego, można posłużyć się koncepcją zaproponowaną przez Łukasza Błaszczaka, zdaniem którego „samodzielność jurysdykcyjna sądu cywilnego miałaby oznaczać kognicję tego sądu do samodzielnego rozstrzygnięcia o wszelkich zagadnieniach faktycznych i prawnych oraz brak związania decyzją (rozstrzygnięciem) innych podmiotów (organów) przy rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu (czyli rozszczeniu procesowym)”³⁴. Autor ten podkreśla ponadto, iż samodzielność jurysdykcyjna sądu cywilnego nie może zostać uznana za zasadę procesową, ponieważ nie jest ona charakterystyczna dla tego procesu (jest atypowa) i nie określa jego modelu, dlatego formuje koncepcję tak zwanej ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej. Ograniczona samodzielność jurysdykcyjna sądu cywilnego jest zdaniem Błaszczaka „pewnego rodzaju kategorią pozanormatywną, przejawiającą się w procesie cywilnym, z tym, że nie w każdym procesie jej przejawy będą widoczne”³⁵.

Jak zostało wspomniane wyżej, w procedurze cywilnej obowiązuje koncepcja tak zwanej ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego, dlatego analizy wymaga zakres ograniczenia tej samodzielności oraz wskazanie płaszczyzn, na których do niej dochodzi. W literaturze prezentowany jest pogląd, iż samodzielność jurysdykcyjna sądu cywilnego doznaje ograniczeń na płaszczyznach związanych z prejudykatem, wykładnią sądową, orzeczeniami wstępnymi Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i orzeczeniami interpretacyjnymi

³¹ S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa – zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974, s. 168.

³² S. Hanausek, „*Związanie*” sądu cywilnego decyzją administracyjną, „*Studia Cywilistyczne*” 1974, t. XXIII, s. 29.

³³ M. Kamiński, M. Romańska, *Moc wiążąca decyzji administracyjnej w postępowaniu cywilnym a koncepcja jej nieważności*, „*Przegląd Sądowy*” 2008, nr 4, s. 10.

³⁴ Ł. Błaszczak, *O tzw. ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego w procesie cywilnym*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 128.

³⁵ *Ibidem*, s. 131.

Trybunału Konstytucyjnego oraz pewnymi regułami dowodowymi obowiązującymi w postępowaniu cywilnym³⁶. Podobnie jak to miało miejsce we fragmencie dotyczącym samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego, ze względu na obszerność tematyki omówione zostaną tylko wybrane odstępstwa od tej koncepcji.

Artykuł 11 k.p.c. wprowadza zasadę związania sądu cywilnego prawomocnym wyrokiem skazującym sądu karnego. Innymi słowy, przepis ten pozbawia sąd cywilny możliwości nie tylko dokonywania ustaleń podstawy faktycznej w tym zakresie, ale zakazuje ustaleń odmiennych niż poczynione na podstawie wyroku karnego³⁷. Okoliczności, które zostały ustalone w prawomocnym wyroku skazującym sądu karnego, wyłączają zasadę swobodnej oceny dowodów w tym zakresie i obligują sąd cywilny do dokonania subsumpcji pod odpowiedni przepis prawa cywilnego ustaleń poczynionych przez sąd karny w wyroku skazującym oraz przeprowadzenia własnych ustaleń, które nie wynikają z wyroku karnego, a mają istotne znaczenia dla rozstrzygnięcia³⁸. Sąd cywilny nie będzie związany okolicznościami znajdującymi się w uzasadnieniu wyroku, przy czym uzasadnienie wyroku karnego lub jego fragmentów nie jest dokumentem w rozumieniu k.p.c., a tym samym nie ma takiej samej mocy dowodowej, jaką kodeks wiąże z dokumentami urzędowymi. Sąd cywilny jest samodzielny w ustalaniu okoliczności, które nie dotyczą popełnienia przestępstwa, mimo że pozostają w związku z przestępstwem, stąd jego ustalenia mogą być rozbieżne z tymi, których dokonał sąd w postępowaniu karnym³⁹. W postępowaniu dowodowym w procesie cywilnym sąd chcąc ujawnić treść dokumentów znajdujących się w aktach karnych nie może ich *en bloc* „wprowadzić” do procesu cywilnego, ponieważ akta karne w rozumieniu art. 244 k.p.c. nie są dokumentem. Można zatem dopuścić jedynie poszczególne protokoły przesłuchań świadków, biegłych, oskarżonych itp., aby strony nie były trzymane w niepewności, co będzie stanowiło podstawę faktyczną wydanego rozstrzygnięcia⁴⁰. Zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego art. 11 k.p.c. znajduje również zastosowanie w prawomocnym wyroku wydanym w postępowaniu karnym przez sąd państwa Unii Europejskiej⁴¹. Stanowisko to spotkało się z krytyką ze strony doktryny, a w głosie do tego wyroku Kazimierz Piasecki zwraca uwagę, iż rezultatem wykładni prawa krajowego w duchu prawa Unii Europejskiej byłaby zmiana treści normatywnej art. 11 k.p.c., co stoi w sprzeczności z zasadą autonomii proceduralnej prawa krajowego⁴².

³⁶ Ibidem.

³⁷ Wyrok SN z dnia 21 lutego 2013 r., sygn. akt I CSK 373/12.

³⁸ H. Dolecki, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. 1, artykuły 1–366, Warszawa 2013, s. 86.

³⁹ Postanowienie SN z dnia 10 września 2012 r., sygn. akt I PK 167/12.

⁴⁰ A. Zieliński, op. cit., s. 55.

⁴¹ Wyrok SN z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt V CSK 185/12.

⁴² K. Piasecki, *Glosa*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2014, z. 3, s. 393.

Kolejnym odstępstwem od koncepcji tak zwanej ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego jest wiążąca wykładnia sądów wyższej instancji. W procedurze cywilnej sąd związany jest następującą wykładnią: dokonaną w orzeczeniu kasatoryjnym sądu wyższej instancji; dokonaną przez SN w odpowiedzi na pytanie prawne sądu II instancji; dokonaną przez SN w powiększonym składzie przy rozpatrywaniu skargi kasacyjnej oraz wykładnią dokonaną przez SN w trybie art. 60 ustawy o Sądzie Najwyższym⁴³.

Zgodnie z art. 386 § 6 k.p.c. przekazanie sprawy sądowi *a quo* do ponownego rozpoznania skutkuje związaniem sądu pierwszej instancji poglądem wyrażonym w sprawie przez sąd odwoławczy co do tego, czy dana kwestia faktyczna i prawna wchodzi w zakres jego oceny. Innymi słowy, sąd pierwszej instancji jest zobowiązany wykonać wskazówki sądu odwoławczego co do uzupełniania postępowania dowodowego oraz zweryfikować podane w wątpliwość ustalenia faktyczne albo rozważyć na nowo okoliczności, które mogłyby rzutować na wynik postępowania⁴⁴. Wyrażona w art. 386 § 6 k.p.c. zasada związania w orzecznictwie SN uważana jest za jedną z naczelných ustrojowych zasad procesu cywilnego, która ma na celu zapobieżenie błędom oraz zapewnienie jednolitości orzecznictwa sądowego⁴⁵.

Z art. 398²⁰ k.p.c. wynika natomiast związanie sądu niższej instancji wykładnią SN. Nie dotyczy ono jej przedmiotu, lecz wychodzi poza przesłanki pozytywnego lub negatywnego ustosunkowania się do podstaw kasacyjnych i prawnych wypowiedzianych w określonej sprawie, a także stanu faktycznego⁴⁶. Należy zwrócić uwagę, że art. 398²⁰ k.p.c., odmiennie niż art. 386 § 6 k.p.c., ustanawia zasadę, iż sąd, któremu została przekazana sprawa do ponownego rozpoznania, nie jest związany wskazaniem co do dalszego toku postępowania. Oznacza to, iż SN nie przysługuje uprawnienie do oceny, czy i w jaki sposób określona okoliczność faktyczna powinna rzutować na przyszłe rozstrzygnięcie sprawy⁴⁷. Sąd, któremu po rozpoznaniu sprawy przez SN została ona przekazana ponownie, nie będzie związany wykładnią dokonaną przez SN w przypadku zmiany stanu faktycznego lub prawnego, jak również wtedy, gdy SN odstąpi od poprzednio wyrażonej zasady prawnej w postaci wydania nowej uchwały⁴⁸.

W powyższym jasno wynika, że uwzględnienie skargi kasacyjnej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji nie doprowadzi

⁴³ Ł. Błaszczak, op. cit., s. 132.

⁴⁴ T. Wiśniewski, op. cit., s. 381.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 25 marca 2004 r., sygn. akt III CK 335/02.

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 23 października 2002 r., sygn. akt II CKN 860/00.

⁴⁷ H. Dolecki, T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. 2, artykuły 367–505³⁷, Warszawa 2013, s. 268.

⁴⁸ A. Jakubecki, *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, [online] <http://lex.adm.uj.edu.pl/lex/index.rpc?&fromHistory=false> [dostęp: 2.03.2015].

do ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego I instancji. Odmienne zaś przepisy procedury kształtują sytuację sądu cywilnego II instancji, który po przekazaniu mu przez SN sprawy do ponownego rozpoznania stosuje art. 384 k.p.c., prowadzący tym samym do ograniczenia samodzielności jurysdykcyjnej⁴⁹.

Kolejnym ograniczeniem samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego, które należy poruszyć, jest związanie pytaniami prawnymi kierowanymi przez sąd odwoławczy do SN. Kwantyfikator „poważne wątpliwości” użyty w art. 390 § 1 k.p.c. oznacza, iż sąd odwoławczy zobligowany jest do samodzielnego rozstrzygnięcia zwykłych wątpliwości, a dopiero, gdy w sprawie zachodzą poważne wątpliwości dotyczące określonego zagadnienia prawnego, może zwrócić się z pytaniem prawnym do SN⁵⁰. Przypomnieć należy, iż uchwała SN wydana w trybie art. 390 § 2 k.p.c. i rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie wszystkie sądy, a nie tylko sąd odwoławczy, który skierował pytanie prawne. Owo związanie uniemożliwia poszczególnym sądom dokonanie odmiennej oceny prawnej oraz wystąpienie z ponownym pytaniem prawnym, przy czym uchwała ta nie wiąże w innych sprawach i może być jedynie wskazówką przy dokonywaniu wykładni prawa⁵¹.

Następnym przepisem pozostającym w związku z problematyką związania wykładnią sądową jest art. 398¹⁷ § 1 k.p.c. Przepis ten wprowadza zasadę związania w danej sprawie wszystkich sądów, a więc nie tylko SN w składzie trzyosobowym, ale także sądu I i II instancji, a także sądów wyższych instancji, którym sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania⁵². W pozostałym zakresie do omawianej problematyki należy odnieść analogiczne uwagi dotyczące art. 390 k.p.c.

Należy także wspomnieć o art. 60 § 1 ustawy z 2002 roku o Sądzie Najwyższym⁵³. Pamiętać przy tym trzeba, że odmienne poglądy na wykładnię prawa prezentowane przez judykaturę i doktrynę nie stawią podstawy podjęcia uchwały, natomiast warunkiem *sine qua non* jest brak jednolitości orzeczniczej sądów podczas dokonywania wykładni prawa⁵⁴.

⁴⁹ Ł. Błaszczak, op. cit., s. 135.

⁵⁰ Postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2013 r., sygn. akt III CZP 14/13.

⁵¹ A. Jakubecki, op. cit.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (DzU t.j. 2013, poz. 499).

⁵⁴ Postanowienie SN z dnia 25 lutego 2005 r., sygn. akt I KZP 33/04.

Samodzielność jurysdykcyjna sądu w postępowaniu sądowoadministracyjnym

W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, iż jednym z podstawowych aksjomatów prawa administracyjnego jest bezwzględne obowiązywanie norm tej gałęzi prawa. Na gruncie prawa procesowego oznacza to konstrukcję stosunków procesowych między organem administracji publicznej i podmiotem zewnętrznym, przy czym pamiętać trzeba, że owo bezwzględne obowiązywanie ma różne stopnie⁵⁵.

Ustawa prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi⁵⁶ (dalej: p.p.s.a.) zawiera również katalog naczelnych zasad procesowych, które w znacznym stopniu zbliżone są do zasad obowiązujących w postępowaniu cywilnym. Jednakże zasady występujące w procesie sądowoadministracyjnym, mimo zbieżności nazw i charakteru do zasad uregulowanych w k.p.c., wypełnione są specyficzną treścią, znacznie różniącą je od zasad procedury cywilnej⁵⁷. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż „istotę i ducha” postępowania sądowoadministracyjnego wyrażają następujące zasady: prawo do sądu administracyjnego, dwuinstancyjności, rozporządzalności, kontradyktoryjności, jawności oraz udzielenia pomocy stronom postępowania⁵⁸.

W piśmiennictwie brakuje wzmianki o zasadzie samodzielności jurysdykcyjnej sądu administracyjnego⁵⁹. Nie została ona również wyinterpretowana z orzecznictwa sądowego. Co istotne, zasada nie musi być *expressis verbis* ujęta w konkretnym artykule ustawy, aby można było o niej mówić w obrębie danej gałęzi prawa, jak ma to miejsce w wypadku wspomnianej wcześniej zasady bezpośredniości w procesie karnym. Może ona stanowić pewną koncepcję teoretyczną zaproponowaną w piśmiennictwie, jak ma to z kolei miejsce w procedurze cywilnej. Dlatego w tym miejscu należy zastanowić się nad możliwością reinterpretacji z p.p.s.a. samodzielności jurysdykcyjnej sądu administracyjnego.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego oraz koncepcja tak zwanej ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego wykazują silne związki z zasadą swobodnej oceny dowodów i autonomii sądów. Z uwagi na to w pierwszej kolejności należy rozważyć, czy w postępowaniu sądowoadministracyjnym występuje owa zasada, a jeśli tak, to czy jej zakres jest podobny do zakresu

⁵⁵ Na temat bezwzględnego charakteru norm w prawie administracyjnym materialnym, procesowym oraz ustrojowym zob. J. Zimmerman, *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013, s. 116–127.

⁵⁶ Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (DzU 2002, nr 153, poz. 1270).

⁵⁷ T. Woś, *Postępowanie sądowoadministracyjne*, Warszawa 2013, s. 125.

⁵⁸ J. Lang, *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2013, s. 220.

⁵⁹ Zob. B. Adamiak, J. Borkowski, *Postępowanie administracyjne i sądowoadministracyjne*, Warszawa 2014, 30–52; J. Lang, op. cit., s. 219; T. Woś, op. cit., s. 124–145.

zasady swobodnej oceny dowodów w postępowaniu cywilnym. Natomiast dochodząc do wniosku przeciwnego, należy odpowiedzieć na pytanie o przyczyny takiego stanu rzeczy.

Analizując przepisy p.p.s.a., można dojść do wniosku, iż zasada swobodnej oceny dowodów nie jest skodyfikowana w tej ustawie. W orzecznictwie sądowym zwraca się uwagę na to, że funkcją sądu administracyjnego jest kontrola legalności ustalonego przez organy administracji stanu faktycznego, a nie dokonywanie ustaleń w danej sprawie. Brak przy tym normatywnego ujęcia zasady swobodnej oceny dowodów w postępowaniu sądownoadministracyjnym, dlatego też sądy administracyjne są tylko wyjątkowo uprawnione do oceny dowodów w sprawie, o czym stanowi art. 106 § 3 p.p.s.a. Na mocy art. 106 § 5 p.p.s.a. w postępowaniu sądownoadministracyjnym mają zastosowanie przepisy procedury cywilnej, a dokładnie art. 233 § 1 k.p.c., który upoważnia sąd do oceny nie tylko wiarygodności, ale także mocy dowodów według własnego przekonania, po uprzedniej kompleksowej analizie zebranego materiału dowodowego⁶⁰. Tezę tę potwierdza judykat, w którym Naczelny Sąd Administracyjny (NSA) wskazał na brak skodyfikowania zasady swobodnej oceny dokumentów w postępowaniu sądownoadministracyjnym poza obszarem uzupełniającego postępowania dowodowego⁶¹.

Również w piśmiennictwie można spotkać pogląd, zgodnie z którym zasada swobodnej oceny dowodów na gruncie p.p.s.a. ulega wyraźnemu ograniczeniu przedmiotowemu, ponieważ ma ona zastosowanie tylko do dwóch przypadków wskazanych w przepisach ustawy, a mianowicie do dowodów z dokumentów składających się na akta sprawy administracyjnej przekazanej sądowi oraz dowodów uzupełniających z dokumentów⁶². Art. 54 § 2 p.p.s.a. dotyczy przekazania skargi sądowi wraz z aktami sprawy. Na akta sprawy administracyjnej składają się nie tylko dokumenty, z których organ administracji publicznej i strony przeprowadziły dowód, ale również dowody pozwalające w razie sprzeczności zweryfikować twierdzenia i zarzuty stron⁶³. Akta sprawy administracyjnej niezawierające oryginalnych dokumentów skutkują tym, iż sąd w razie nasuwających się wątpliwości nie może dać wiary dokumentom, na które powołuje się organ administracji publicznej⁶⁴.

Przebieg postępowania powodowego przed sądem administracyjnym określa art. 106 p.p.s.a. W tym miejscu trzeba zauważyć, że postępowanie dowodowe przed sądem administracyjnym powinno być interpretowane w kontekście podstawowej funkcji kontroli sądownoadministracyjnej aktu administracyjnego, jaką

⁶⁰ Wyrok NSA z dnia 14 lipca 2010 r., sygn. akt II GSK 692/09.

⁶¹ Wyrok NSA z dnia 10 kwietnia 2008 r., sygn. akt I OSK 680/07. Identyczne dystynkcje poczynił NSA w wyroku z dnia 13 sierpnia 2008 r., sygn. akt I OSK 1383/07.

⁶² B. Adamiak, J. Borkowski, op. cit., s. 51.

⁶³ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt VII SA/Wa 494/05.

⁶⁴ Wyrok WSA w Warszawie z dnia 21 lutego 2008 r., sygn. akt VII SA/Wa 2170/07.

jest ocena zaskarżonego aktu lub czynności pod kątem jego/jej legalności. Celem tego postępowania jest li tylko ocena, czy organ administracji publicznej zastosował odpowiednie przepisy prawa materialnego i dokonał prawidłowej subsumpcji, natomiast poza kognicją tego sądu znajduje się kompetencja do ponownego ustalenia stanu faktycznego sprawy⁶⁵. Wąskie uregulowanie postępowania dowodowego na podstawie art. 106 § 3 p.p.s.a. służyć ma przede wszystkim dążeniu do realizacji zasady prawdy materialnej, a więc do ujawnienia okoliczności faktycznych sprawy albo przez organ administracji publicznej, albo przez sąd administracyjny⁶⁶. Zgodnie z judykatem NSA „postępowanie dowodowe przed sądem administracyjnym ma jedynie charakter uzupełniający i nie może prowadzić do samodzielnych i całkiem odmiennych od dokonanych w postępowaniu administracyjnym ustaleń”⁶⁷. Wyrok ten wyraźnie pokazuje, iż samodzielność jurysdykcyjna sądu administracyjnego jest bardzo ograniczona, a celem postępowania przed sądownoadministracyjnego nie jest ocena zebranego w sprawie materiału dowodowego ani przeprowadzenie ewentualnego postępowania uzupełniającego za organ administracji publicznej⁶⁸.

Patrząc na art. 11 p.p.s.a. należy dojść do wniosku, iż wzorowany jest on na art. 11 k.p.c. i oznacza, że rozstrzygnięcie sprawy sądownoadministracyjnej nie jest uzależnione od uprzedniego wydania wyroku karnego, jednakże poczynione przez sąd karny ustalenia faktyczne relewantne dla rozstrzygnięcia wiążą sąd administracyjny. Ze względu na kasatoryjny charakter modelu sądownictwa administracyjnego art. 11 p.p.s.a. należy wyklądać w kontekście odmiennych funkcji postępowania sądownoadministracyjnego i interpretować ten przepis jako zakaz negacji ustaleń dokonanych przez organ administracji publicznej zgodnych z ustaleniami dokonanyymi przez sąd karny w prawomocnym wyroku skazującym oraz nakaz akceptacji ustaleń dokonanych przez organ administracji publicznej zgodnych z ustaleniami sądu karnego zawartymi w wyroku skazującym⁶⁹. Zgodnie z wyrokiem WSA w Łodzi, celem związania sądu administracyjnego wyrokiem skazującym sądu karnego była chęć uniknięcia zarówno odmiennych ocen tych samych stanów faktycznych przez oba sądy, jak i potrzeby prowadzenia dwutorowego postępowania dowodowego dotyczącego tych samych faktów⁷⁰.

⁶⁵ R. Hauser, M. Wierzbowski, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2013, s. 485. WSA w Gorzowie Wielkopolskim w wyroku z dnia 25 lipca 2013 r., sygn. akt II SA/Go 563/13, zwraca uwagę, iż art. 106 § 3 p.p.s.a. nie jest instrumentem prawnym służącym do rekonstrukcji stanu faktycznego potrzebnego do załatwienia sprawy administracyjnej.

⁶⁶ B. Dauter, B. Gruszyński, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – komentarz*, Warszawa 2013, s. 353.

⁶⁷ Wyrok NSA z dnia 13 grudnia 2011 r., sygn. akt II GSK 1127/10.

⁶⁸ Wyrok WSA w Poznaniu z dnia 10 maja 2011 r., sygn. akt II SA/Po 919/10.

⁶⁹ R. Hauser, M. Wierzbowski, op. cit., s. 135.

⁷⁰ Wyrok WSA w Łodzi z dnia 8 marca 2013 r., sygn. akt I SA/Łd 1002/12.

Kolejnym przykładem związania sądu administracyjnego jest art. 187 § 2 p.p.s.a. Związanie uchwałami NSA dotyczy również spraw o podobnym stanie faktycznym i prawnym do sprawy będącej przedmiotem rozstrzygnięcia⁷¹. Innymi słowy, uchwała składu siedmiu sędziów NSA oprócz mocy wiążącej w danej sprawie ma też tak zwaną ogólną moc wiążącą, z której wynika, iż żaden sąd administracyjny nie ma kompetencji do odmiennego orzeczenia, niż głoszą wyroki zapadłe przed powiększonym składem NSA, natomiast sądowi mającemu odmienne zapatrywanie prawne nie pozostaje nic innego, jak tylko ponownie przedstawić określone zagadnienie do rozpoznania przed odpowiednim składem NSA⁷².

Zgodnie z art. 190 zd. 1 p.p.s.a. WSA związany jest wykładnią prawa dokonaną w sprawie przez NSA. Istotą takiego związania jest dążenie do zapewnienia stabilności orzecznictwa sądowego i zapobieganie możliwości ponownego zaskarżenia orzeczenia wydanego przez sąd I instancji⁷³. W orzecznictwie przyjmuje się, że na pojęcie wykładni prawa składa się prawo materialne i procesowe, a ocena ustaleń faktycznych jest refleksem oceny wykładni, dlatego też należy przyjąć, iż sąd I instancji pośrednio może być związany orzeczeniem NSA w przypadku ponownego rozpoznawania sprawy w zakresie oceny ustaleń faktycznych⁷⁴. Definiując pojęcie wykładni prawa, należy pamiętać, że w szerokim rozumieniu jest to także wiążąca ocena prawidłowej subsumpcji przepisów postępowania w odniesieniu do postępowania dowodowego, z czego wynika prawidłowość ustaleń faktycznych⁷⁵.

Podsumowanie

Pojęcie samodzielności jurysdykcyjnej w przypadku sądu karnego, cywilnego i administracyjnego wydaje się zbliżone. Sprowadza się ono do autonomicznego kształtowania ustaleń faktycznych i prawnych, mających stanowić podstawę rozstrzygnięcia sądu o przedmiocie procesu. Jednakże status samodzielności jurysdykcyjnej w każdej z procedur jest zupełnie inny.

Najszerzej samodzielność jurysdykcyjna sądu została ukształtowana w procesie karnym, w którym podniesiono ją do rangi zasady-dyrektywy. W postępowaniu cywilnym i sądoadministracyjnym samodzielność jurysdykcyjna nie ma statusu zasady, w k.p.c. mowa jest tylko o tak zwanej koncepcji ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego. Z analizy fragmentu dotyczącego

⁷¹ Wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 21 kwietnia 2009 r., sygn. akt I SA/Bd 130/09.

⁷² R. Hauser, M. Wierzbowski, op. cit., s. 623.

⁷³ B. Dauter, B. Gruszyński, A. Kabat, M. Niezgódka-Medek, op. cit., s. 634.

⁷⁴ Wyrok NSA z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. akt II GSK 1793/12.

⁷⁵ Wyrok NSA z dnia 21 stycznia 2014 r., sygn. akt I FSK 220/13.

procedury sądowoadministracyjnej jasno wynika, iż w postępowaniu tym można mówić tylko i wyłącznie o pewnych nielicznych koncesjach na rzecz samodzielności jurysdykcyjnej.

Rozbieżności w rozumieniu samodzielności jurysdykcyjnej wynikają przede wszystkim z charakteru samych procedur sądowych, w których przedmiot procesu jest zupełnie inny, a więc siłą rzeczy zasady procesowe muszą być odmiennie ukształtowane, aby zapewnić prawidłowe rozstrzygnięcie dotyczące przedmiotu procesu.

INDEPENDENCE OF JURISDICTION FOR THE COURT PROCEEDINGS

ABSTRACT

This article concerns the independence of jurisdiction of the court in the state law. It presents definitions and historical development of the independence of jurisdiction. The level of jurisdictional independence of the state court in three procedures: the criminal, civil and administrative, is also pictured in the article, indicating significant differences in the approach to independence of jurisdiction in each of them.

KEYWORDS

Independence of jurisdiction, criminal procedure, civil procedure, procedure of administrative courts

BIBLIOGRAFIA

1. Adamiak B., Borkowski J., *Postępowanie administracyjne i sądowoadministracyjne*, Warszawa 2014.
2. Błaszczak Ł., *O tzw. ograniczonej samodzielności jurysdykcyjnej sądu cywilnego w procesie cywilnym*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych*, Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego, Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009.
3. Boratyńska K., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 2013.
4. Cioch P., Studzińska J., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014.
5. Dauter B., Gruszyński B., Kabat A., Niezgódka-Medek M., *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – komentarz*, Warszawa 2013.
6. Dolecki H., *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 2013.
7. Dolecki H., Wiśniewski T., *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. 1, artykuły 1–366, Warszawa 2013.
8. Dolecki H., Wiśniewski T., *Kodeks postępowania cywilnego – komentarz*, t. 2, artykuły 367–505³⁷, Warszawa 2013.
9. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, Warszawa 2014.
10. Grzeszczyk W., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 2012.
11. Hanausek S., „Związanie” sądu cywilnego decyzją administracyjną, „Studia Cywilistyczne” 1974, t. XXIII.

12. Hauser R., Wierzbowski M., *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2013.
13. Hofmański P., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego*, Katowice 1988.
14. Jakubecki A., *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, [online] <http://lex.adm.uj.edu.pl/lex/index.rpc?&fromHistory=false> [dostęp: 2.03.2015].
15. Jodłowski J., Resich Z., Lapierre J., Misiuk-Jodłowska T., Weitz K., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014.
16. Kalinowski S., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 1966.
17. Kamiński M., Romańska M., *Moc wiążąca decyzji administracyjnej w postępowaniu cywilnym a koncepcja jej nieważności*, „Przegląd Sądowy” 2008, nr 4.
18. *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2011.
19. Lang J., *Postępowanie administracyjne i postępowanie przed sądami administracyjnymi*, Warszawa 2013.
20. Marszałkowska-Krześ E., *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011.
21. Mazur M., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, Warszawa 1971.
22. Peiper L., *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks z dodatkowymi ustawami, rozporządzeniami i umowami międzynarodowymi w przedmiocie wydania przestępców przy szczególnym uwzględnieniu przepisów kodeksu karnego i ustawy karnej skarbowej*, Kraków 1933.
23. Piasecki K., *Glosa*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2014, z. 3.
24. Piasecki K., *Wpływ postępowania i wyroku karnego na postępowanie i wyrok cywilny*, Warszawa 1970.
25. Piaskowska O. M., *Znaczenie rozstrzygnięć administracyjnych w procesie karnym*, Warszawa 2014.
26. Pieniżek E., *Prejudycjalność orzeczeń w procesie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12.
27. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97.
28. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2012 r., sygn. akt I PK 167/12.
29. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., sygn. akt I KZP 33/04.
30. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2013 r., sygn. akt III CZP 14/13.
31. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2008 r., sygn. akt III KK 421/07.
32. Świda Z., *Glosa do wyroku SN z dnia 1 grudnia 1998 r., sygn. akt IV KKN 492/97*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1999, nr 7–8.
33. Świda-Łagiewska Z., *Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym*, Wrocław 1983.
34. Świecki D., *Kodeks postępowania karnego – komentarz*, t. 1, Warszawa 2013.
35. Waltoś S., *Kilka słów o polskim modelu postępowania przygotowawczego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
36. Waltoś S., *Model postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Warszawa 1968.
37. Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny – zarys systemu*, Warszawa 2016.
38. Wąsek-Wiaderek M., *Samodzielność jurysdykcyjna sądu karnego wobec kompetencji Trybunału Konstytucyjnego i trybunałów europejskich*, Lublin 2012.
39. Wąsek-Wiaderek M., *Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu*, [w:] *System prawa karnego procesowego. Zasady procesu karnego*, t. 3, cz. 2, red. P. Wiliński, red. naczelny P. Hofmański, Warszawa 2014.

40. Wiliński P., *Doniosłość zasad w procesie karnym*, [w:] *System prawa karnego procesowe-go. Zasady procesu karnego*, t. 3, cz. 1, red. Wiliński, red. naczelny P. Hofmański, Warszawa 2014.
41. Wiśniewski T., *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013.
42. Woś T., *Postępowanie sądowoadministracyjne*, Warszawa 2013.
43. Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Zasady prawa – zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974.
44. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 kwietnia 2008 r., sygn. akt I OSK 680/07.
45. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 13 grudnia 2011 r., sygn. akt II GSK 1127/10.
46. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 13 sierpnia 2008 r., sygn. akt I OSK 1383/07.
47. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. akt II GSK 1793/12.
48. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 21 stycznia 2014 r., sygn. akt I FSK 220/13.
49. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 14 lipca 2010 r., sygn. akt II GSK 692/09.
50. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 1 października 1998 r., sygn. akt II AKa 106/98.
51. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2013 r., sygn. akt I CSK 373/12.
52. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2002 r., sygn. akt II CKN 860/00.
53. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2004 r., sygn. akt III CK 335/02.
54. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2013 r., sygn. akt V CSK 185/12.
55. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 21 kwietnia 2009 r., sygn. akt I SA/Bd 130/09.
56. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 25 lipca 2013 r., sygn. akt II SA/Go 563/13.
57. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Łodzi z dnia 8 marca 2013 r., sygn. akt I SA/Łd 1002/12.
58. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 10 maja 2011 r., sygn. akt II SA/Po 919/10.
59. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 lutego 2008 r., sygn. akt VII SA/Wa 2170/07.
60. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 8 marca 2006 r., sygn. akt VII SA/Wa 494/05.
61. Zieliński A., *Postępowanie cywilne. Kompendium*, Warszawa 2012.
62. Zimmerman J., *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Warszawa 2013.

